

**רחיצת התינוק למילה ופיקו"ג**

ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר: (בראשית לד, כה)

**רחיצת התינוק אחרי המילה**

(שבת פו, א) מנין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים". עוד שם (קלד, ב) מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה, ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי. רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים.

**יום א' וב'**

כתב הרשב"א דהא דאמרינן בשלישי לאו דווקא אלא כ"ש בראשון ובשני, דיותר מסוכן ביום ראשון ושני מביום שלישי. והא דכתיב ביום השלישי בהיותם כאבים, לאו למימרא דמסתכן ביום השלישי טפי, אלא משום דבשלישי איכא חולשא טפי, והיינו דאתו עלייהו ביום השלישי ולא ביום הראשון, אע"ג דלכולי עלמא ביום ראשון מיהא מסתכן טפי, משום דאע"ג דמצטערי טפי מכל מקום ליכא חולשא.

אמנם הרמב"ם (שבת ב, יד) חולק וכתב וז"ל וכן מרחיצים אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה, משמע דווקא ביום השלישי ולא ביום א' וב'. וכ"כ המ"מ שם, אלא שהביא דברי הרמב"ן והרשב"א החולקים.

**מילת גר ביום חמישי**

על פי דברי הרשב"א אלה תמה הש"ך (יו"ד רסו, יח) על התשב"ץ שכתב על הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת, ופי' בעה"מ דטעמא משום שהוא דבר שא"א שלא יבא לידי חילול שבת, ונראה כמתנה לחלל שבת, משום דג' ימים קודם שבת מקרי שבת, דמכאן יש ללמוד דאסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא ג' למילה בשבת ויצטרך לחלל עליו השבת, וכן תנוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממתין לו עד למחר.

ותמה עליו הש"ך דהא אמרינן (שבת יט, א) אהא דאין מפליגין בספינה דהיינו דוקא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר דמי, ואין לך מצוה גדולה מזו.

עוד תמה עליו דע"כ הרשב"ץ ס"ל דהא דמחללין שבת בשלישי למילה היינו יום ג' דוקא ולא קודם לכן, ולכן מתיר לימול ביום ו', אבל לפי מ"ש המ"מ (פ"ב מהל' שבת) בשם קצת מפרשים ובשם הרמב"ן והרשב"א שכ"ש ביום השני מחללין, וכ"כ הרמב"ם בפה"מ (ודלא כמש"כ ביד החזקה?) והברטנורא ורש"י פ' ר' עקיבא.

עוד הק' דלדבריו נצטרך לומר דמילה שלא בזמנה שחל בה' בשבת נדחה עד לאחר השבת, וזה אי אפשר דא"כ הא דתנן (שבת קלז, א) קטן נימול לשמנה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר לא פחות ולא יותר, הא כיצד כדרכו לשמנה, נולד לבין השמשות נימול לתשעה, בין השמשות של ערב שבת נימול לעשרה, יו"ט לאחר השבת נימול לאחד עשר, שני ימים של ראש השנה נימול לשנים עשר, הא משכחת לה אפי' ט"ו היכא דחל שני י"ט של ר"ה בג' וד' דה"ל י"ב בה' ואסור למולו בה' כיון דלא הוי בזמנו דידחה שבת וא"כ נדחה עד יום א', אלא ודאי דאפילו מילה שלא בזמנה שרי ביום ה'.

**נשפך המים לפני המילה**

נחלקו הראשונים מה הדין אם נשפך המים לפני המילה, האם מותר למול הילד בשבת על דעת שיצטרכו לחמם לו מים אחרי המילה משום פיקו"ג.

שיטת בעה"מ (שבת נג, א) שאם נשפכו המים קודם מילה המילה נדחית ואין השבת נדחה, וראיה לדבר מההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, וכתב הרי"ף שהיכא דאשתפוך חמימא דינוקא או דאיבדור סמנים בתר דאימהול, עבדינן ליה בשבתא משום סכנה. דשמעינן מיניה דאי אישתפוך חמימי מקמיה דאימהול תדחה מילה ולא תדחה שבת, ואף על פי שמכשירין שלאחר שחיטת הפסח דוחין את השבת, התם במכשירין שא"א לעשותם מע"ש, אבל מכשירין של מילה כגון חמין לרחוץ בו שאפשר להחם לו מע"ש אינן דוחין את השבת אא"כ נשפכו חמין שלו לאחר המילה.

הרמב"ן (שבת קלד, ב) חולק וכתב שאם אין לו מספיק מים לרחיצה לפני המילה ולאחר המילה, שרוחצין אותו ומלין אותו, ואחר שמל הרי כאן סכנת נפשות שדוחה שבת. ואין אומרים תדחה מילה כדי שלא להביא אותו לסכנה ונדחה שבת, אלא מילה עצמה דוחה שבת וסכנת נפשות נמי דוחה, ואין למצוה אלא שעתה שאין לדחות מילה מפני דחיית שבת שיבא לאחר מכאן מפני הסכנה.

### **שחיטה היכא שאין לו עפר**

הרשב"א מביא דברי שניהם וכתב שמסתברא כוותיה דבעה"מ והגאונים, ומביא ראיה מהא דתנן (ביצה ב, א) השוחט בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה, ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום, ושוין שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, ואם כדברי הרמב"ן לעולם שוחטין אע"פ שאין לו עפר מוכן מפני מצות שמחת יום טוב, דבשעת שחיטה אין כאן דחוי כלל, ולאחר שחיטה הרי כאן מצות עשה דכסוי, ומצות עשה הוא דדוחה חפירת הדקר דאיסורא דרבנן. ואין דוחין מצות שמחת יום טוב בשעתה שלא נבא לידי איסור דרבנן דלאחר שחיטה, אלא ודאי שמעינן מינה דכל דבר שאנו יודעין בתחלת הענין שיבא לידי איסור מלאכה ואפילו דרבנן שאינה נותרת קודם זמן, תדחה אותה מצוה כדי שלא נבא לבסוף לידי כך וכל שכן במלאכות דאורייתא. וכתב הרי"ן שזו של דקר אינה ראיה, שאין שחיטה ביום טוב מצוה קבועה כמילה בשבת.

### **אין מפליגין בספינה**

ראיתי בספר רביד הזהב שהפוסקים נקטו כדברי בעה"מ מההיא שהבאנו לעיל שאין מפליגין בספינה שלשה ימים לפני שבת משום חשש שיבא לידי חילול שבת, הרי שאסור להכניס עצמו לספק סכנה. ודבריו צע"ג שהרי מבואר שם שלצורך מצוה מותר, א"כ כאן הרי מיירי לצורך מצוה. ואדרבה יש לתמוה על בעה"מ למה אסור למול משום שיצטרך לחלל שבת, הרי מותר להפליג בספינה לצורך מצוה אפילו תוך ג' ימים לשבת. וצריך לחלק בין לפני שבת לשבת עצמו, שבעה"מ לא התיר לצורך מצוה אלא לפני שבת, אבל בשבת עצמו אסור להכניס עצמו למצב שיחלל שבת אפילו בעשיית המצוה. עוד יש לחלק דשם אינו אלא חשש בעלמא שמא יצטרך לחלל שבת, משא"כ בוודאי יחלל שבת.

שוב מצאתי שכ"כ בספר חכמת שלמה (או"ח סי רמח) וז"ל ולהיפוך אין להקשות להאוסרים שם למול למה כאן לדבר מצוה מותר אפילו בערב שבת, די"ל חדא דשאני ערב שבת משבת עצמו. ועוד, דהתם ודאי שיצטרך אח"כ לחלל שבת, מה שאין כן בזה הוי רק ספק, שהרי פוסק עמו לשבות, וגם זולת זה אין סכנה מבוררת לכך שיצטרך לחלל שבת, לכך אינו דומה למילה שם.

וכן מבואר בבה"ל וז"ל דהאיך התירו בשביל דבר מצוה לגרום את עצמו לחלל שבת בידיים, ואפילו בתחלת השבוע אם הוא יודע שיצטרך לעשות מלאכה בשבת האיך התירו דבר זה, ואפילו במקום דבר מצוה, ונהי דלענין הפלגת הספינה בים שהוא מדרבנן תפסינן לדינא להקל בג' ימים הראשונים כמו שכתב הרמ"א או לדבר מצוה תוך ג' ימים, אבל לענין מלאכה גמורה האיך התירו דבר זה.

### **דאורייתא או דרבנן**

בעיקר דברי בעה"מ שאסור להכניס עצמו למצב של חילול שבת אפילו של פיקו"נ, דנו האחרונים האם יש כאן איסור דאורייתא, או שאינו אלא איסור דרבנן.

בספר קובץ הערות (כג, א) דן באשה המסתכנת בעיבורה, האם מותר לה להפסיד הזרע לאחר תשמיש, וכתב שלאחר שכבר שימשה ועכשיו היא בסכנה, פשוט שמותרת וחייבת להציל עצמה מסכנה, אלא שמסופק אם מותר לה לשמש מטתה באופן שתצטרך אח"כ לדחות איסור מפני פיקו"נ.

ודן האם הא דאסור להביא עצמו לידי דחיית איסור, הוא אסור מדאורייתא או אינו אלא מדרבנן. וכתב שמההיא דמפליגין בספינה קודם השבת אף שידוע שיצטרך אח"כ לחלל שבת, מוכח דאין מפליגין אינו אסור אלא מדרבנן, ומשו"ה לדבר מצוה מותר אפילו בע"ש. ומש"כ בעה"מ דאי אישתפוך חמימי קודם המילה תדחה המילה, ע"כ צ"ל דאינו אלא מדרבנן, כמו בהפלטת ספינה, דאל"כ דבריו סותרין זא"ז. ר"ל שאם ס"ל שאסור מה"ת להכניס עצמו למצב שיחלל שבת משום פיקו"נ, א"כ למה מותר לצורך מצוה. וצ"ל דגם בספינה, בשבת עצמו אסור להפליג אפילו לדבר מצוה, כמו שאסור למול על דעת לחלל שבת בחימום המים.

### **לצורך שלום בית**

וכיון דאינו אלא איסורא דרבנן, א"כ נדחה מפני ש"גדול השלום", דמה"ט הו"א דטהרת מצורע דוחה לעשה דשילוח הקן (חולין קמא, א). ואפשר דאפילו היה איסור דאורייתא, ראוי לדחות מה"ט, כמו מחיקת השם, וצ"ע. עוד כתב שמצינו (שבת כג, ב) דנר שבת עדיף מנר חנוכה מפני שלום בית, אף דפירסומי ניסא חמירא מכל המצות, דצריך למכור כסותו.

ועי' בספר קה"י (שבת טז) שהק' שדברי בעה"מ סתרי אהדדי, שלענין הפלגה בספינה מבואר שאין כאן אלא איסור דרבנן, דמה"ט לצורך מצוה מותר, ואילו בפרק ר"א דמילה ס"ל דיש כאן איסור דאורייתא דאלת"ה היה מתור לו למול. ורצה לחלק בין ספק לוודאי, אבל כתב שבשו"ע (רמח, ד) מבואר שגם היכא שבוודאי יחלל שבת מותר לפני ג' ימים, שמביא שם גם לענין לילך בשיירא דמותר לפני ג' ימים, אע"פ שברור לו שיצטרך לעבור על איסור תחומין, וחוז' ל"ב מיל הוי איסור תורה לשיטת הרי"ף והרמב"ם. (ודלא ככל האחרונים הנ"ל, וצ"ע מדברי המחבר).

ולכן כתב לחלק בין עושה דבר בע"ש, דאז מקרי שאינו אלא גורם לחלל שבת, לבין היכא שעושה המעשה בשבת עצמו שכבר התחייב בשמירת שבת, אז הוי כמתחיל עכשיו ענין חילולו.

### **כאשר אבדתי אבדתי**

ועי"ש שמביא ההיא דמגילה (מגילה טו, א) שאסתר אמרה למרדכי "וכאשר אבדתי אבדתי", כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך, הרי שנחשב לרצון אע"ג שבסוף תהיה אנוסה, וע"כ משום שהכניסה עצמה לאונס, ושם הרי היה בזה מצוה של הצלת כלל ישראל, א"כ מאי שנא מהא דמותר להפליג לפני ג' ימים. אלא דשם הוי כמו בשבת עצמו. אלא דהק' על הרמב"ן שמתיר למול גם בשבת עצמו. ותל' שהאיסור לבעלה תלוי ב"שם אונס", א"כ היכא שהביאה עצמה לכך אין על זה "שם אונס". וההיתר של הצלת כלל ישראל אינו עושה שיהיה כאן "שם אונס", אלא שיש כאן היתר.

### **ולדרוש להוא דאונס שרי**

ועי"ש שמביא ההיא דכתובות (ג, ב) ו"לדרוש להוא דאונס שרי", ר"ל דאמרינן התם שהיה גזירת שמד שכל בתולה שנישאת תיבעל להגמון תחילה, ומשום כך הצנועות היו מוסרין נפשן בגלל שחשבו שיהיו אסורין על בעליהן, ומק' הגמ' שיאמרו להן שאין ביאת אונס אוסרתן על בעליהן. והק' הקה"י הרי גם כאן הביאו עצמן לזה משום שהתחתנו, א"כ למה לא יאסרו על בעליהן, מ"ש מאסתר.

ונראה ליישב על פי דברי מהרי"ק (שורש קסו) הידועה ש"אומרת מותר" אסורה לבעלה, והטעם משום דכתיב "ומעלה מעל באישה", ודרשו חז"ל שאין מעילה אלא לשון שינוי, ר"ל שהאיסור לבעלה הוא משום ששינה מבעלה והלכה לאיש אחר, ולכן אע"פ שחשבה שמותר אבל עכ"פ "מעילה" יש כאן. ובזה מיישב העובדא של אסתר המלכה, שמצד אחד כתוב "כאשר אבדתי אבדתי" שאינה נחשבת כאונס, ומאידך איתא התם (מגילה טו,

ב) עה"פ "ותעמד בחצר בית המלך הפנימית" - אמר רבי לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה, אמרה אלי אלי למה עזבתני, שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון, וקשיא אהדדי. אבל לפי הנ"ל ניחא שאע"פ שהיה מותר לה להיבעל לאחשוורוש משום הצלת כלל ישראל, בכל זאת נאסרת על מרדכי משום שהיה כאן שינוי. ולפי"ז מיושב קושיית הקה"י בטוב טעם, שבכתובות שהיו אנוסים ממש לא נאסרו לבעליהן אע"פ שהן גרמו לעצמן, משא"כ אסתר אע"ג שהיה כאן היתר נאסרת משום "מעילה" ולא משום שהכניסה עצמה לאונס, וזה ברור.

#### **האם מותר להכניס עצמו לסכנה**

בעיקר דברי הגמ' עי' בחי' הגרש"ר שהביא קושיית האחרונים (בדו"ח להגרע"א בשם הגר"ש איגר) שהרי אסור להכניס עצמו לאונס, ואיך נדרוש להו דאונס שרי ונתיר להו לינשא ביום הרביעי שע"ז יבואו לאיסור אשת איש. ומביא ששמע מהגר"ש שקופ ז"ל שבסוגיין אין אנו באים להתירה משום אונס כי אם משום היתר דפיקו"נ, וכמבואר בתוס' דהכא הדין דתעבור ואל תיהרג, ונמצא דהכא אינה מכנסת עצמה לאונס כי אם להיתר פיקו"נ, ומכניס עצמו לפיקו"נ לא דמי למכניס עצמו באונס, דהא דאסור להכניס עצמו לאונס בעלמא היינו משום דכיון דהוא גרם לעצמו אונס זה לא חשיב כלל שהוא אונס על המעשה והוי מזיד, משא"כ במכניס עצמו לפיקו"נ דבשעה שעושה המעשה יש לו היתר דפיקו"נ, ונמצא דמכניס עצמו למצב שבו מתרת לו התורה לעבור ואין כאן איסור.

#### **מה יותר חמור ביטול עשה באונס או ביטול ל"ת**

ואף דמצינו בכמה דוכתי דגם להכניס עצמו להיתר דפיקו"נ אסור, וכדאי' בשבת (יט, א) דאין מפליגין בספינה ג' ימים לפני השבת, וביאר בעה"מ משום דחיישינן שמא יבוא לידי פקו"נ ויצטרך לחלל שבת, וכן היכא דאישתפוך חמימי דינוקא קודם מילה ואם ימולו אותו יצטרכו אחר המילה לחלל שבת ולהחם לו מים, ס"ל לבעה"מ דמבטלין מצות מילה, הרי שאסור להכניס עצמו לידי היתר דפיקו"נ. תי' הגרש"ש דיש נ"מ בין מכניס עצמו לביטול עשה או מכניס עצמו לאיסור ל"ת, דלהכניס עצמו לאיסור ל"ת מותר, כיון דבשעה שיעבור יהא לו היתר דפיקו"נ, (בין אי פקו"נ הוי הותרה או דחווה), ונמצא דגורם לעצמו לעבור על ל"ת בהיתר, ובזה ליכא איסור כלל, משא"כ במצות עשה אסור לו להכניס עצמו להיתר דפיקו"נ, דאף דכשעובר אח"כ על העשה אין עושה איסור, מ"מ אין לו קיום העשה, ואסור לאדם שיכניס עצמו למצב שיתבטל קיום עשה, ודמיא להא דאמרינן ביבמות (כו, א) אסור לבטל מצות יבמין, ולכן אסור לגרום שהיבמה תהיה ערוה כיון שיתכן שע"ז יתבטל מצות יבמין, והתם נמי אחר שתהיה ערוה הא לא יעבור על העשה דיבום דבערוה הוא פטור ממצות יבום, אלמא דאסור לו לאדם לגרום שיהא ביטול דקיום מ"ע אף באופן דהיתר, ומשו"ה בשבת דיש גם מ"ע דשביתה אסור לו להכניס עצמו להיתר דפיקו"נ, משא"כ בסוגיין דהוי רק ל"ת מותר להכניס עצמו לפיקו"נ.

#### **לבישת בגד עם ד' כנפות בשבת**

נחלקו הר"ש והר"י במרדכי (הלכות קטנות רמז תתקמד) אם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת, דעת הר"ש שאסור ללבוש הבגד בשבת, אבל הר"י חולק וס"ל שמותר ללבושו בשבת משום דמ"ע דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו, ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית, דאז ודאי היה הדין עם הר"ש, אלא מ"ע גרידא להטיל בו ציצית, ואין הטלית אסור ללבוש, וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת. ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית.

ואם נאמר כדברי הגרש"ש למה מותר ללבוש הבגד בלי ציצית, אע"ג דהוי אונס אבל הוא הכניס עצמו למצב של ביטול עשה באונס, וע"כ שגם לענין ביטול עשה מותר להכניס עצמו לאונס. אבל א"כ הדרא קושיא לדוכתיה מ"ש דמתירין לה לינשא אע"ג דסופה ליבעל באונס, ולא מתירין להפליג בספינה.

ואולי יש לחלק בין איסור הנעשה באונס לאיסור שנעשה במצב של פיקו"נ, שאשה שנאנסה אין עליה שום

איסור כלל, דאנוס כמאן דלא עביד דמי, ובפרט אשה דהוי קרקע עולם, משא"כ פיקו"נ אם נאמר דהוי "הודחה" ולא "הותרה", י"ל שמשו"ה אסור להכניס עצמו למצב שיעבור משום שאין כאן היתר גמור.

### אין מפליגין בספינה

הזכרנו את הסוגיא שאין מפליגין בספינה וכו', ובעיקר הזכרנו שיטת בעה"מ שהטעם הוא משום חשש שיצטרך לחלל שבת, אבל אין זה דעת כולם כמו שיתבאר.

המשנ"ב בהקדמתו לסימן רמח מסכם השיטות, ואת"ד: הרבה טעמים נאמרו ע"ז בפוסקים, י"א הטעם שמא יצטרך הישראל לעשות מלאכה בעצמו בשבת משום פיקוח נפש דמקום סכנה הוא, או שיעשה הא"י בעל הספינה עבורו מלאכה בקשירת הקלע ושאר חילולים, או משום איסור תחומין.

והרי"ף ס"ל דאי משום חשש מלאכה או תחומין היה אסור אף קודם ג' ימים, וגם לדבר מצוה לא היה מותר, אלא דעיקר האיסור משום ביטול מצות עונג שבת, דכל ג' ימים הראשונים יש להם צער מחמת נענוע הספינה שגופו משתבר, וכדכתיב יחוגו וינועו כשכור, וגם מחמת סרחון העולה מן הימים המלווהין ואין רוחו חוזרת לבוא עד אחר ג' ימים שהורגל בזה.

וי"א דהטעם שאסרו להפליג בספינה הוא מפני שנראה כאלו צף ושט ע"פ המים בשבת, וזהו אסור לכו"ע מפני גזירה שמא יעשה חבית של שייטין כדלקמן (סי' של"ט) וקודם ג' ימים מותר דע"י שהוצרך להפליג זמן הרבה קודם שבת אית ליה היכרא ולא יבוא לעשות חבית של שייטין.

ולאותן הפוסקים דס"ל שהטעם הוא משום מלאכה או משום תחומין, מה שחילק הבריייתא בין תוך ג' ימים לקודם ג' ימים הוא משום דשלשה ימים קודם שבת מקרי קמא שבתא וחל עליו להזהר שלא יבוא לידי חילול שבת, אבל קודם ג' ימים דהם מקרי בתר שבת העבר עדיין לא חל עליו אזהרת שבת הבאה, ואם יצטרך אח"כ לבוא לידי חילול שבת משום פיקוח נפש שרי.

### נסיעה ברכבת

בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' צז) דן באריכות על כל הסוגיא ובמה שנוגע לנסיעה ברכבת בשבת, ומסיק לדינא בענין "דאמפף וועגען" (עגלת קיטור) הם העגלות ההולכים ע"י קיטור, לית בהו לא משום משמש בבע"ח ולא משום נכרי העושה מלאכה בתבערות הגחלים, דהרי איכא רוב גוים, וליכא אלא משום תחומין. ואעפ"י שהוא למעלה מ' מ"מ הרי הוא רוחב ארבע, וא"כ ממה שהעולם נוהגין להפליג בספינה אין ראייה להתיר ליסע על העגלות חוץ לתחום.

ועי"ש עוד שיש בנסיעה ברכבת שורש באיסור דאורייתא "שבתון שבות" כמ"ש רמב"ן (פ' אמור) עה"פ "שבתון זכרון תרועה", ושאני ישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו, ואינו עושה שום דבר בגופו ומיא הוא דממטי ליה, משא"כ בהליכתו בתוך התחום להתקרב אל סוף התחום עובר על אם תשיב משבת רגליך ואינו שובת והוה עובדא דחול טפי ועובר על שבות דאורייתא, והנוסעים בדאמפף וואגען אינו שובת וגופו נע ונד ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו אשר רגיל בהם בביתו, ומתקרב אל מקום מסחרו בשבת להיות שם ביום החול, פשוט דגרע הרבה טפי ממחשיך על התחום ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל, ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגליך וגומר ממצוא. אבל משמעות דבריו הוא שרק היכא שהנסיעה הוא בשביל העסקים שלו אז שייך האיסור של הרמב"ן, דיעויין ברמב"ן שכתב דאלת"ה הרי יכול להתעסק בעסקיו כרגיל, החנויות יהיו פתוחות כרגיל בלי שיעשה שום מלאכה דאורייתא, אלא ע"כ שמי שאינו מקיים כל ה"שבותים" עובר משום "שבתון שבות". ולפי"ז מה שכתב בספר פסקי תשובות שהנוסע באופניים בשבת ישנו משום האיסור של הרמב"ן על פי החת"ס, לענ"ד אינו נכון כלל, שהרי גם החת"ס לא אסר אלא בהקשר למסחר, ודו"ק.

### טיסה במטוס

בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סי' כ"ז) כתב שהחזו"א זצ"ל אמר לו שענין נסיעה במטוס אסור הדבר בהחלט אפילו שלא נמצא שום טעם לאסור.

גם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' צו) דן בזה וכתב שאינו נוגע למעשה כי יראי ה' לא יסעו במטוס בשבת, כי אף אם אין תחומין למעלה הרי לאחר שיגיע המטוס על הקרקע נוסעים שטח גדול יותר מתחום שבת על הארץ ממש שיש כבר איסור תחומין. וגם יהיה אסור לירד, וגם הא אין שום אדם נוסע בלא חפצים. וגם הא ליותר מ"ב מיל אסור להרמ"א מדין תחומין אף למעלה מעשרה מאחר שהוא ספקא דאורייתא. ובלא כל זה נמי אין לשומרי תורה ליסע במטוס בשבת, אף אם יכנס לשם בע"ש ויצא משם אחר השבת, וממילא אין נוגע זה למעשה.

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כא) ג"כ דן בנסיעה ב"אורון" האם יש בו ג"כ האיסור של שלשה ימים לפני שבת, ואם יש היתר להיכנס בתוכו בשבת להפליג. וכתב שברור שאפילו אם מנהיג ה"אורון" הוא עכו"ם, אם נוסע רק עבור ישראל, או רובו ישראל, אסור להפליג בו משום אמירה לנכרי, שהרבה מלאכות האסורות מה"ת עושה מנהיג ה"אורון".

ולדעת הרי"ף הרמב"ם והשו"ע, שטעם איסור הפלגה בספינה ג' ימים לשבת הוא משום ביטול עונג שבת, כ"ש טיסה ב"אורון" שאסור בתוך ג' ימים לשבת אם ברור שיסע במשך כל הזמן עד שבת, כי ב"אורון" הנענוע והסכוב ושינוי הוסת הוא בהרבה יותר גדול וחזק מהספינה. (ויש לדון בזה שבספינה יש מושג של sea sick שלא מצינו במטוס).

ואין להתיר בע"ש רק מצד ההיתר שמוזכר ברמ"א (רמח, ד) שכל מקום שהולך לסחורה או לראות פני חברו חשוב דבר מצוה, ואינו נחשב דבר הרשות רק כשהולך לטייל, אבל לעלות לטוס בשבת בוודאי שאסור.

עוד כתב שלדעת בעה"מ שהוא משום שמא יבוא לידי סכנה, כ"ש שגם ב"אורון" מקום סכנה הוא בטיסתו, ונראה ג"כ כמתנה לדחות את השבת, כמו בספינה. ולענ"ד אין זה נכון שזוה נדיר מאוד שהנוסע במטוס יצטרך לחלל שבת, ואין שייך לומר דהוי "כמתנה לחלל שבת", וכנראה שבספינה, בפרט בספינות של פעם, היה חשש אמתי שיצטרך לחלל שבת.

עוד כתב שלהלכה מספקא לן אי יש תחומין למעלה מעשרה או לא, וצריכים למיזל לחומרא, שהרי תחומין דאורייתא. ובזה חמור יותר ב"אורון" מבספינה, שספינה הולכת על המים ששם אין בכלל איסור תחומין דאורייתא לדברי הכל, ולכן מקילין בה כשהולכת למעלה מעשרה דהו"ל ספק דרבנן ולקולא, משא"כ ב"אורון" שטס על פני היבשה ששם איסור תחומין של י"ב מיל דאורייתא, ולכן כשטס למעלה מעשרה הו"ל ספק דאורייתא ולחומרא.

עוד כתב לאסור עפ"י מה החת"ס לחלק בין ספינה לרכבת, דישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו ואינו עושה שום דבר בגופו ומיא הוא דממטי וכו', אבל הנוסעים ברכבת אינו שובת וגופו נע ונד וכו', ואם כך ברכבת, על אחת כמה וכמה בנסיעה ב"אורון" שיעלה שמים וירד תהומות סביב סביב יתהלך, ואין לך נע ונד ואין גופו נח יותר מזה, שצריך להיות אסור אליבא דכו"ע, ושרשו פתוח באיסור דאורייתא, דאינו שובת, כמבואר בח"ס שם.

### **נסיעה באופניים**

בספר פסקי תשובות כתב שמכאן אסמכתא למנהגן של ישראל לאסור רכיבה על אופנים בשבת ויו"ט, אף במקום שיש עירוב ואינו יוצא חוץ לתחום, שכל אופן הרכיבה על אופנים הוא על ידי נענוע גופו. וכיון שפשט המנהג בכל ישראל לאסור, שוב המזלזל בזה הרי זה בכלל דברי הרמב"ן (הנ"ל) שאיסור תורה הוא שלא לעשות השבת כחול אפילו בדברים שאינם בכלל המלאכות. ואלא לילדים קטנים אפשר להתיר הרכיבה באופנים המיוחדים

להם במקום שיש עירוב. ולענ"ד אין זה נכון שאין בנסיעה באופניים שום ביטול עונג שבת לרגילים בנסיעתו, אע"ג שיש שם נענוע הגוף, ואדרבה נוסעים באופניים בשביל הנאה.

### **ניתוח**

בספק שמירת שבת כהלכתו (לב, הע' צז) הביא בשם הגרשז"א זצ"ל שמי שיש לו צורך בניתוח שאינו דחוף, ויש לחשוש שמא יגרום חילול שבת, אם יכול לקבוע בתחילת השבוע צריך לעשות כן, אא"כ אין הרופא יכול לנתחו אלא בימים הסמוכים לשבת, שבאופן זה נחשב לצורך מצוה ומותר.

ועי' משנ"ב מהדורת דירשו בשם הגריש"א שאע"פ שכתב הביה"ל שהיכא שבוודאי יחלל שבת אין היתר אפילו לצורך מצוה, אבל יש להתיר במקום חולי או יסורים.